

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

**ИЗВЕШТАЈ О ПРЕГЛЕДУ И ОЦЕНИ ОЦЕНИ ДОКТОРСKE
ДИСЕРТАЦИЈЕ „Етнојезички идентитет сефардске заједнице на
интернету” Неде Понс**

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео Комисију:

Комисију је именovalo Наставно-научно веће Филолошког факултета на седници од 3. јула 2019. године.

2. Састав Комисије:

Ментор: др Ивана Вучина Симовић, ванредна професорка, Филолошки факултет – Београд

Ужа научна област: Шпански језик

Датум избора у звање: 25. 10. 2016.

др Јелена Филиповић, редовна професорка, Филолошки факултет – Београд

Ужа научна област: Шпански језик

Датум избора у звање: 30. 12. 2010.

др Јелена Ердeљан, ванредна професорка, Филозофски факултет – Београд

Ужа научна област: Историја ликовних уметности и архитектуре

Датум избора у звање: 10. 03. 2015.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Неда (Милицав) Понс (рођ. Недовић) рођена је 21. октобра 1984. године у Врбасу. Завршила је Карловачку гимназију у Сремским Карловцима као ђак генерације и носилац Вукове дипломе 2003. године. Студије шпанског језика и хиспанских књижевности на Филолошком факултету у Београду завршила је априла 2009. године са просечном оценом 9,91, након чега је без мастер студија уписала докторске студије на Катедри за иберијске студије Филолошког факултета Универзитета у Београду. У току школовања била је стипендиста Хуманитарног фонда «Привредник» (2001-2008) и Фондације за развој научног и уметничког подмлатка (2002-2008). Добитник је стипендије коју додељује Eurobank EFG најбољим студентима завршне године државних факултета (2006). У јулу 2007. године, као стипендиста Министарства спољних послова Шпаније (Ministerio de Asuntos Exteriores de España) и Хуманитарног фонда „Привредник” боравила је на Универзитету у Мадриду, на Факултету за филозофију и књижевност (Universidad

Autónoma de Madrid, Facultad de Filosofía y Letras). Била је запослена као професорка шпанског језика у Карловачкој гимназији у Сремским Карловцима од јануара 2010. до септембра 2013. године, док је од октобра 2009. године четири године узастопно била ангажована као сарадница у настави на Катедри за иберијске студије на Филолошком факултету у Београду.

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Етнојезички идентитет сефардске заједнице на интернету

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ и

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мр Неде Понс обухвата 452 компјутерски штампаних страница, а подељена је на следећа поглавља: **1. Увод** (стр. 1–6); **2. Теоријски оквир** (7–106); **3. (Ре)конструкција етнојезичког идентитета сефардске заједнице кроз време** (107–158); **4. Етнојезички идентитет Сефарда у групи *Ladinokomunita*** (159–378); **5. Закључак** (379–387); **Библиографија** (388–421); **Прилози** (422–447). Списак литературе садржи 422 библиографске јединице. Дисертација у истраживачком делу садржи 30 табела, 4 дијаграма и 1 шему. У прилозима се налазе још 3 табеле и 3 илустрације. Рад садржи резиме и кључне речи на српском, енглеском и руском језику.

1. Увод

Кандидаткиња започиње своју дисертацију објашњењем ко су Сефарди и под којим условима су се крајем XV и почетком XVI века населили на просторе Османског царства и тамо вековима живели у оријенталном окружењу док се нису у модерно доба обрели у новим националним државама и у земљама „друге дијаспоре”. Она истиче да су бројни фактори довели до тога да се језик сефардских Јевреја данас налази на листи угрожених језика коју је успоставио УНЕСКО. Међутим, у амбијенту који је крајем XX века настао у свету, у коме су почели да јачају локални идентитети етничких група а њихови језици истовремено постали важни ресурси, и јеврејско-шпански језик и култура Сефарда добијају све више на значају, па се тако покрећу бројне иницијативе за њихово очување, јачање и ревитализацију. Међу тим иницијативама посебно место заузима група за дискусију под називом *Ladinokomunita*, коју је 2000. године покренула Рашел Амадо Бортник са циљем да се Сефарди расути широм света повежу и почну активно да употребљавају свој етничка језик у међусобној комуникацији на интернету. Ауторка указује да је *Ladinokomunita* (у дословном значењу „ладино заједница”, према једном од бројних назива за језик Сефарда), иако виртуелна заједница, отворила нове просторе за преговарање етнојезичког идентитета својих чланова и начинила велики корак ка ревитализацији јеврејско-шпанског језика. Кореспонденција коју су чланови водили током 18 година омогућила је ауторки да сагледа ретроспективно (2000-2015) и у реалном времену (2015-2018) њихове језичке идеологије и ставове кроз интердисциплинарну, критичку и конструктивистичку перспективу и да тако дође до научно релевантних података и препорука за стручњаке и институције у спровођењу ревитализације јеврејско-шпанског језика. У наставку дисертације дати су кратак теоријско-методолошки опис истраживања и најава појединачних поглавља. Увод се завршава напоменама о навођењу

примера на јеврејско-шпанском и њиховом преводу на српски језик, као и напоменом о графичкој и транскрипцији које су коришћене у раду.

2. Теоријски оквир има следећа потпоглавља.

2.1. *Интердисциплинарни, трансдисциплинарни и критички приступ истраживању.* У овом делу рада објашњен је приступ за који се ауторка одлучила следећи савремена истраживања у друштвено-хуманистичким наукама и смернице које су дате у радовима који су се бавили односима језика и идентитета и могућностима за ревитализацију угрожених језика (нарочито у сефардском контексту). Наиме, опште је прихваћено да су етнички идентитет говорника, као и однос идентитета и језика сложени друштвени и психолошки феномени који се могу дубље истражити само кроз интердисциплинарни сарадњу. Истовремено указано је на неопходност да се истраживању приступа критички како би могли да се препознају „он(и) друштвен(и) процес(и) који утичу на стварање и одржавање социјалних неједнакости”, као и да се „у складу са добијеним резултатима помогне у осмишљавању стратегија за очување и ревитализацију сефардског етничког језика” (Понс 2019: 9-10). Ауторка уводи и трансдисциплинарни димензију у истраживање тако што интердисциплинарни приступ комбинује са друштвеним ангажовањем у потрази за решењем проблема који долази из „реалног живота”. Тиме се истраживање уводи у домен језичке екологије и реалног сагледавања могућности за језичку ревитализацију.

У наставку су укратко представљене дисциплине чије се теоријско-методолошке поставке користе у истраживању, као и њихова улога у решавању научног проблема који се налази у фокусу. Најпре је представљена социјалингвистика као главна или управљачка дисциплина која, нарочито када је критички усмерена, пружа одговарајућу теоријско-методолошку базу за истраживање сложених односа између језика и идентитета. Затим се уводе и допунске дисциплине које пружају концепте који су ауторки „потребни за објашњење и разумевање процеса етнојезичке идентификације унутар сефардске виртуелне заједнице *Ladinokomunita*” (Понс 2019: 17): когнитивна (социо)лингвистика и когнитивна антропологија (за културне моделе и идеологије), социјална психологија језика (за ставове према језику) и социјална антропологија и социологија (за етницитет, етнички и национални идентитет и феномен глобализације).

2.2. *Идентитет и језик.* Овде кандидаткиња дефинише идентитет уопште, а затим се бави улогом коју језик има у изградњи идентитета. Полази од термилошког разграничења термина друштвени и групни или колективни идентитет, а потом сагледава идентитет као друштвени конструкт, истичући да се управо у њему прожимају лични и групни идентитети говорника. Међутим, како бисмо у потпуности разумели идентитет као друштвену појаву, „мора(мо) (га) тумачити кроз његову везу са језиком, јер се културни модели и идеологије који представљају основу наше спознаје света и изградње друштвеног идентитета граде и мењају управо у дискурзивној пракси, односно језичкој интеракцији” (Понс 2019: 31). За истраживање начина на које се „у оквиру језичке интеракције преговарају симболичка значења идентитета”, ауторка прибегава *тактикама интерсубјективности*, које су дале Баколц и Хал (2004) (адекватација и дистинкција, аутентификација и денатурализација, ауторизација/ легитимизација и делегитимизација) и које служе за анализу идентитета као динамичног интерсубјективног конструкта.

Након што је показала да језик у модерно доба представља „(ј)едан од симбола на којима се гради и одржава групна припадност, и који отуда често представља предмет

преговарања” (Понс 2019: 30), ауторка уводи концепт *језичког идентитета*, за који истиче да га треба разликовати од *идентитета језика* који се односи на „ску(п) обележја која профилишу неки дати језик и разликују га од других језика” (Бугарски 2010: 24; наведено према Понс 2019: 33).

2.3. *Етнички и етнојезички идентитет*. У наставку кандидаткиња посебно разматра појмове етничког и етнојезичког идентитета и промене кроз које су они прошли у различитим раздобљима друштвене историје. Уводи термине етничке заједнице, етницитета и етничког идентитета, па се затим бави и улогом језика у процесу етничке идентификације. Ово су разматрања која су кључна за истраживање, јер се оно бави управо улогом јеврејско-шпанског језика у реконструкцији савременог етнокултурног идентитета сефардске заједнице на интернету, али и његовом улогом у изградњи сефардске етничке посебности у дијахронијској и синхронијској перспективи. Будући да се ауторка бави етнојезичким идентитетом као „однос(ом) припадника одређене етничке заједнице према етничком варијетету”, њени испитаници су корисници јеврејско-шпанског и као матерњег и као наследног језика (Понс 2019: 45).

За потребе анализе етнојезичког идентитета Сефарда у виртуелној заједници *Ladinokomunita*, кандидаткиња је представила *модел изградње идентитета*, који су Баколц и Хал (2004, 2005) разрадиле у оквиру социокултурне лингвистике (модел је представљен у Табели 1). За потребе анализе корпуса, најављено је повезивање овог модел са поменутиим тактикама интерсубјективности. Међутим, како за разумевање процеса етничке и етнојезичке идентификације у дијахронијској или синхронијској перспективи, није довољно анализирати само језичку интеракцију, у раду је истакнута неопходност узимања у обзир и „шир(ег) друштвен(ог) контекст(а) у кој[ем] се одвијао процес етничке и етнојезичке идентификације сефардских Јевреја” (Понс 2019: 48). Отуда се ауторка у наставку детаљније бави оним што назива „варијабилност у поимању језика као симбола етничког идентитета и њена условљеност ширим националним, односно глобалним друштвеним контекстом” (Понс 2019: 49).

2.4. *Језичке идеологије и ставови према језику*.

У овом одељку представљене су језичке идеологије и ставови као важна спона између језика и друштвеног идентитета. Заправо, њихова анализа на основу корпуса који чини групна интеракција у сефардској виртуелној заједници *Ladinokomunita*, треба да омогући ближи увид у сефардски етнојезички идентитет на интернету. Кандидаткиња посебно разматра услове који су довели до тога да идеологије националних језика, стандардно-језичке културе и језичког пуризма постану доминантне идеологије модерног времена и њима, заједно са ставовима говорника према различитим језицима, с правом приписује одговорне улоге како у одржавању и ревитализацији језика, тако и у замени и смрти језика.

Поглавља 3 и 4, која чине највећи део рада, посвећена су подробном разматрању етнојезичког идентитета Сефарда у дијахронијској и синхронијској перспективи, како уопште, тако и конкретно у оквиру дискусија чланова групе *Ladinokomunita* на интернету.

3. (Ре)конструкција етнојезичког идентитета сефардске заједнице кроз време. У трећем поглављу, ауторка пружа друштвено-историјски и културно-идеолошки контекст у коме су живели Сефарди пре и након прогона са Иберијског полуострва у XV веку, као и у каснијим вековима, све до савременог доба. Поменути контекст се представља са циљем да укаже на „историјски развој етнојезичког идентитета Сефарда са

Оријента” и „његову условљеност односима са доминантним друштвеним групама” (Понс 2019: 108). Реч је о периодима који чине окосницу следећих потпоглавља, а већ сами њихови наслови указују да је примењен хронолошки редослед у излагању чињеница: 3.1. *Сефарди и њихов етнојезички идентитет*. 3.2. *Јевреји на Иберијском полуострву пре прогона*. 3.3. *Сефарди и јеврејско-шпански језик на просторима Османског царства у оријентално доба*. 3.4. *Сефарди и јеврејско-шпански језик у доба модернизације и формирања друге дијаспоре*. 3.5. *Сефарди и јеврејско-шпански језик у периоду од краја Другог светског рата до последњих деценија XX века*. 3.6. *Сефарди и јеврејско-шпански језик пред изазовима савременог глобализованог света*. За истраживање су посебно релевантни наводи који се односе на процес модернизације сефардских заједница (одељак 3.4.) у оквиру којег су настале негативне идеологије према етничком језику Сефарда, као и позитивне идеологије према већинским језицима националних држава у којима су се они обрели и светским језицима који су уживали велики престиж и утицај. Такође, у раду се помиње и нацистичка идеологија односа језика и нације, коју поједини савремени истраживачи повезују са настанком расистичке идеологије која је довела до прогона и масовног страдања Јевреја у Холокаусту. Значајан контекст за истраживање представља и одељак о јеврејско-шпанском у време глобализације (одељак 3.6), које је овај језик дочекао као веома угрожен, али које је донело интересовање за етничке језике и њихову ревитализацију, нарочито на интернету као медију који пружа нове могућности за опстанак угрожених језика као што је јеврејско-шпански.

4. Етнојезички идентитет Сефарда у групи *Ladinokomunita*

4.1. *Виртуелна делатна заједница Ladinokomunita*. Одељак започиње детаљним описом *Ladinokomunita* као „делатне и интересне заједнице” која организовано ради на промоцији језика, историје и културе Сефарда и на уједначавању писања латиницом према правилима часописа *Aki Yerushalayim*. Осим импресивног броја од 1655 чланова, који живе широм света, а представљају читав спектар од изворних говорника јеврејско-шпанског језика, корисника којима је он наследни језик, па све до оних који га познају и уче као страни језик, ову виртуелну заједницу одликује „(...) постмодернистичка атмосфера егалитаризма, у којој светски признати академски стручњаци за ђудезмо и на њему насталу књижевност заједно са осталим члановима говорне заједнице и њиховим поштоваоцима заједнички делују у ономе што обе стране доживљавају као свету мисију” (Бунис 2016: 324, наведено према: Понс 2019: 160). У питању је виртуелна заједница у којој се искључиво комуницира на јеврејско-шпанском језику, о чијој реалности за њене чланове сведоче бројне метафоре из литературе, као што су „земља ђудезма без географских граница”, „земља ладина”, „Ладиноленд”, „дигитална домовина” и сл. Сама ауторка истиче „да, виртуелну земљу’ звану *Ladinokomunita*” проучава „као друштвени контекст у коме њени ‚становници’ путем интеракције примењују и мењају постојеће језичке идеологије и културне моделе у реконструкцији свог етничког и етнојезичког идентитета” (Понс 2019: 164).

4.2. *Методолошки оквир истраживања*. Овде кандидаткиња прегледно износи методологију коју користи у раду са циљем да у виртуелној комуникацији „утврди на који начин шири друштвени и идеолошки контекст утиче на формирање ставова и идеологија на чијим се темељима гради етнојезички идентитет широм света расутих чланова групе *Ladinokomunita*” (Понс 2019: 166). Основни методолошки поступак у истраживању представља опсервација (у ретроспективи и у реалном времену), због неопходности

„стицањ(а) увида у језичке праксе, ставове према језику и идеологије на којима се они заснивају” (Понс 2019: 166). Добијени подаци су затим подвргнути квалитативној анализи, која подразумева идентификацију и систематизацију кључних значења (детаљан опис налази се у Шеми 1). Методолошке недостатке опсервације ауторка је надоместила директним контактом са члановима групе кроз социолингвистичку анкету, односно упитник од 25 питања затвореног и отвореног типа која се махом тичу ставова и веровања чланова групе *Ladinokomunita* према јеврејско-шпанском језику, али и различитих аспеката његове употребе. На основу резултата квалитативне анализе података из дискусија групе *Ladinokomunita* и социолингвистичке анкете, ауторка је извела пет главних поткатегорија које је представила у преосталим одељцима 4. поглавља.

4.3. *Идеологије и ставови према аутономији и стандардизацији јеврејско-шпанског језика.* У овом одељку ауторка испитује да ли чланови групе *Ladinokomunita* (ре)конструишу и дефинишу идентитет јеврејско-шпанског језика као посебног језика или као дијалекта шпанског језика. Она уочава да је питање аутономије важно за чланове који настоје да свој етнички језик сачувају и пренесу на млађе генерације. Стога, они често проблематизују разграничење свог варијетета насталог на Оријенту од других, сличних варијетета, као што су хакетија, варијетет мароканских Сефарда, или савремени шпански језик који се користи у Шпанији (видети Табеле 2 и 3). Објашњење за оваква преиспитивања „граница” језика, ауторка проналази у савременом транснационалном друштвеном контексту, у коме је појачана „потреб(а) да се преиспита значење групног идентитета традиционално схваћених друштвених заједница, а то подразумева и преиспитивање групних граница” (Понс 2019: 215).

Чланови који се залажу за аутономни статус јеврејско-шпанског језика инсистирају на разликама уместо на сличностима са сродним варијететима, истовремено се залажући да њихове тежње добију формални оквир кроз стандардизацију језика (видети Табеле 4, 4а, 4б). Ауторка види и ова настојања као „одраз постмодернистичке идеологије језичке стандардизације, која се заснива на глокализационом вредновању посебних језичких варијетета као културних вредности, како на нивоу саме заједнице, тако и на нивоу спољашњих фактора, односно глобалног друштва” (Понс 2019: 217). У наставку се бави ставовима чланова групе *Ladinokomunita* према различитим аспектима јеврејско-шпанског језика, за које истиче да такође сведоче о „постмодернистичком инсистирању на (...) дистинкцији јеврејско-шпанског у односу на друге језике, те комплементарном процесу истицања групне сличности (адекватације) на основама заједничког етнојезичког наслеђа” (Понс 2019: 217). На основу налаза из корпуса (Табела 5), она разматра и „питањ(а) потврђивања и оспоравања аутентичности (аутификације и денатурализације), односно признавања или оспоравања легитимитета (легитимизације и делегитимизације) сефардског етнојезичког идентитета од стране сефардских или несефардских транслокалних ауторитета у савременом друштвеном контексту” (Понс 2019: 217).

4.4. *Идеологије и ставови према називу сефардског етничког језика.* Кандидаткиња наводи да је именовање вернакулара важно питање у коме се прожимају самоидентификација говорника са њиховом спољашњом идентификацијом од стране оних који не припадају датој мањинској групи. Постојање бројних назива за етнички језик Сефарда током историје, како међу њима самима, тако и у широј заједници и међу научницима, сведочи о томе да су на његово именовање кроз векове утицале различите

друштвене идеологије. Све до почетка XIX века међу Сефардима у Османском царству преовладавали су „јеврејски” глотоними зато што се групна идентификација заснивала првенствено на вери. Потом је у време модернизације и отварања ка западноевропској цивилизацији, идеја о потреби да се користе национални и стандардни језици утицала на Сефарде да кроз употребу одговарајућих глотонима повезују свој језик са шпанским.

Савремени говорници јеврејско-шпанског, међутим, обично сматрају да је њихов језик аутономан или да треба да добије тај статус кроз стандардизацију, што се одражава и кроз њихов одабир учених или институционализованих глотонима, као што су ладино или јеврејско-шпански, а понекад и неки од традиционалних назива који истичу „јеврејски” карактер језика (Табела 6). Када је реч о ставовима према употреби једног или више назива језика, социолингвистичка анкета о ставовима према полиглотонимији (Табела 7) је показала да су мишљења о томе подељена. На основу претходне анализе ауторка изводи валидан закључак да дискусије о глотонимима у групи *Ladinokomunita* „заправо представљају део преговарања и реконструкције значења савременог идентитета јеврејско-шпанског језика, као и етнојезичког идентитета сефардске заједнице” (Понс 2019: 260), као и да одражавају ставове чланова групе према будућности њиховог етничког језика.

4.5. *Идеологије и ставови према писању јеврејско-шпанског језика.* У овом одељку кандидаткиња даје преглед историје писања јеврејско-шпанског језика од периода пре прогона, када је у употреби било хебрејско писмо (алхамијадо писање), чија се употреба наставила и дуго након доласка у Османско царство, па све до почетка XX века и преласка на латинично и ћирилично писмо у време све интензивније замене језика. Као и у случају назива језика, ауторка је указала на чињеницу да је употреба писма у сефардској заједници увек била у складу са друштвеним контекстом и владајућим друштвено-језичким идеологијама. Савремени ставови према писању јеврејско-шпанског језика, као што су они у групи *Ladinokomunita* (Табеле 8, 9, 10, 11, 11а), такође сведоче о томе.

Ауторка исправно препознаје и објашњава жељу чланова групе да се спроведе аутентификација јеврејско-шпанске латинице у складу са правилима часописа *Aki Yerushalayim* (насупротив шпанској латиници или пак традиционалном раши писму) као одраз њихове потребе за „симболичким потврђивањем и ревитализацијом дистинктивног сефардског етнојезичког идентитета” (Понс 2019: 301). Она закључује да дискусије о писању у групи *Ladinokomunita* представљају добар пример за наводе које је пронашла у литератури који говоре о томе да је „избор правописа заиста ‚замисљање’ прошлости и будућности заједнице” (Шифелин и Дусе 1998: 285, наведено према Понс 2019: 302). Односно, да се питање писања јеврејско-шпанског језика „мора тумачити из перспективе очувања и ревитализације јеврејско-шпанског језика као симбола сефардског етничког идентитета” (Понс 2019: 302).

4.6. *Идеологије и ставови према утицају других језика према јеврејско-шпанском језику.* Овде ауторка разматра какав су утицај имали други језици на јеврејско-шпански језик у модерно доба, када су идеологије националних и стандардних језика озбиљно уздрмале темеље вишевековног опстанка етничког језика Сефарда. Сефардске елите су, прихватајући идеје језичког пуризма, почеле да доживљавају свој језик као „искварени дијалекат модерног шпанског језика”, што је имало за последицу обилно преузимање форми из престижних језика (посебно шпанског) и све веће замењивање овог варијетета већинским језицима.

Међутим, постмодернистичко вредновање мањинских језика и култура донело је важне промене у овом смислу. Јеврејско-шпански језик се више не доживљава као „искварен” и „непотребан”, већ се јавља тежња да се он сачува у свом „аутентичном” облику. Стога, чланови групе *Ladinokomunita*, како ауторка истиче, користе различите тактике интерсубјективности у стварању нове идеологије језичког пуризма на интернету као транснационалном простору. У Табелама 12 и 13 је показано да чланови групе одобравају позајмљивање речи из сродних језика само када нема одговарајуће речи у јеврејско-шпанском. Заправо, језичка политика групе се базира на инсистирању да се језик „сачува” и „прочисти” нарочито од утицаја модерног шпанског, али и турског и других нероманских језика. Ауторка је анализирајући овај феномен показала да тежња да се користи „аутентични” јеврејско-шпански језик представља стремљење чланови *Ladinokomunita* ка замишљеном језичком идеалу.

4.7. *Идеологије и ставови према јеврејско-шпанском језику као носиоцу сефардске културе и симболу сефардског етничког идентитета.* У последњем одељку 4. поглавља, кандидаткиња је анализирила ставове и веровања чланова групе *Ladinokomunita* који су у вези са јеврејско-шпанским језиком као важним чиниоцем у реконструкцији сефардског културног и етничког идентитета (Табеле 14-27). Спроведена анализа имала је за циљ да пружи релевантне податке за процес ревитализације овог језика, чија је употреба на интернету „створила повољан оквир за приближавање широм света расељених припадника сефардске заједнице, који у новом друштвеном контексту (...) развијају ново осећање солидарности и блискости са људима које (у највећем броју случајева) никада раније нису видели, а са којима деле исте културне вредности засноване на заједничком културном и историјском наслеђу” (Понс 2019: 375-376). Резултати до којих је ауторка дошла у овом делу истраживања указују да је, у условима транснационалне комуникације на интернету и одсуства ранијих кохезивних етничких елемената, етнички језик постао главна спона међу потомцима Сефарда и ослонац за даљи „етнокултурни и етнојезички континуитет унутар мултилингвалне и мултикултуралне сефардске заједнице” (Понс 2019: 377). Њени испитаници већином не верују у будућност свог етничког језика као вернакуларна, али су врло мотивисани да наставе са његовом поствернакуларном употребом на интернету у писаној комуникацији и у оквиру релевантних дигиталних извора. Њихово опредељење за поствернакуларну употребу језика не онемогућава његову стандардизацију, будући да се она у том случају „доживљава као „стабилизација” језика и услов за његово очување и ревитализацију, односно поствернакуларно преношење на млађе генерације Сефарда у транснационалним друштвеним просторима, у којима је „језик још увек жив, али не као што је био” (Понс 2019: 378). Кандидаткиња предвиђа да ће „поствернакуларно преношење” језика у будућности свакако подразумевати учење језика кроз комуникацију на интернету, а „када се и ако се језик стандардизује на основу језичког знања преосталих изворних говорника [...], може прерасти у својеврсну вернакуларну употребу у којој ће се у оквиру интеракције (пре свега на интернету) стварати нова културна значења и у којој се језички репертоар неће развијати искључиво према моделима из прошлости, већ у складу са тренутним комуникативним и идентификационим потребама његових „наследника” (Понс 2019: 378).

У **Закључку** кандидаткиња резимира резултате свог опсежног истраживања сефардског етнојезичког идентитета у дијахронијској и синхронијској перспективи. Посебно истиче значај резултата који указују на промене у језичким идеологијама које се

односе на јеврејско-шпански језик као симбол сефардске етничке посебности, јер је реч о конструктима који се одражавају на саму употребу језика, односно на његово очување и ревитализацију у будућности.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Pons, N. (2018). La ideología del purismo lingüístico en la comunidad virtual Ladinokomunita. *Beoiberística: Revista de Estudios Ibéricos, Latinoamericanos y Comparativos* (ISSN: 2560-4163 Online), 2 (1), 251–285.
2. Недовић Понс, Н. (2016). Тактике интерсубјективности у (ре)конструкцији етнојезичког идентитета сефардске заједнице. *Анали Филолошког факултета*, 28 (2), 55–91.

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација Неде Понс представља одличан пример рада који се базира, са једне стране, на темељном и савесно урађеном истраживању, а са друге, на зрелом, критичком промишљању и спремности да се научно сагледају савремени друштвено-језички проблеми, међу којима посебно место заузима све већа угроженост језика и идентитета мањинских група широм света. Кандидаткиња је показала велико умеће у прикупљању и анализи релевантне литературе и корпуса, а за посебну похвалу је њен етички и хумани приступ виртуелној заједници *Ladinokomunita* коју је пажљиво испитивала водећи рачуна да својим присуством не угрози „терен” и не повреди осећања или интегритет својих испитаника.

Овај рад даје вишеструки допринос проучавању феномена етнојезичког идентитета:

(1) Показује да је интердисциплинарни, трансдисциплинарни и критички приступ етнојезичкој идентификацији мањинских група прави пут да се дође до резултата који имају не само научну релевантност, већ нуде и конкретна решења за одржавање и ревитализацију језика и тиме дају директан допринос самим говорницима и њиховој заједници.

(2) Доприноси критичком сагледавању историје јеврејско-шпанског језика, нарочито у погледу дијахронијског проучавања етнојезичког идентитета Сефарда, за који се систематично износе подаци и показује да се његова (ре)конструкција одувек одвијала у складу са променама у доминантним културним моделима и идеологијама шире средине у којој су Сефарди обитавали.

(3) У вези са претходно реченим, ово истраживање показује да се деловање групе *Ladinokomunita* на интернету не може сагледати изван контекста данас владајуће постмодернистичке идеологије стандардне језичке културе. Она подразумева позитивно вредновање етничких језика и идентитета и подржава њихову афирмацију упркос

деловању негативних фактора као што су смањење употребе језика и његовог преношења на млађе нараштаје или пак велика расељеност говорника.

(4) Пружа увид у идеологије групе која настоји да очува и ревитализује језик и у начине на које њени чланови (ре)дефинишу и (ре)конструишу сопствени етнички и етнојезички идентитет кроз дискусије о аутономији и стандардизацији језика, његовом називу, начину писања, утицају других језика на његову структуру, као и улози у представљању сефардске културе и етничке посебности. Анализа је показала да чланови групе преговарају значења појединих језичких аспеката и језика у целини тако што користе различите тактике интерсубјективности како унутар сефардске групе, тако и у односу на друге групе и њихове језике са којима се Сефарди сусрећу у транснационалном друштвеном контексту.

(5) Показује да чланови групе у процесу етнојезичке идентификације не усвајају директно и беспоговорно идеологије и културне вредности доминантних заједница, већ их прилагођавају сопственим потребама за идентификацијом и комуникацијом на етничком језику. Стога, покушаји ревитализације јеврејско-шпанског језика, као и (ре)конструкција етнојезичког идентитета Сефарда у савремено доба представљају део ширих процеса преговарања значења локалних идентитета у глобалном друштву.

(6) Анализа је указала на још једну важну чињеницу. Чланови *Ladinokomunita* не верују да је могуће остварити ревитализацију овог језика као вернакулара јер не постоје говорне заједнице у којима би се овај варијетет користио у свакодневной комуникацији, али они ипак виде будућност свог етничког варијетета у његовој поствернакуларној употреби у транснационалном простору интернета. Имајући то у виду ауторка је мишљења да сви напори који имају за циљ очување и ревитализацију језика морају кренути управо од осигуравања његовог поствернакуларног преношења на млађе генерације кроз учење и употребу у транснационалним друштвеним просторима, а пре свега кроз комуникацију на интернету. То би представљало стабилну основу на којој би језик могао да у будућности „изнедри нова културна значења у складу са тренутним потребама говорника, односно ‚наследника’ јеврејско-шпанског језика”. Ауторка сматра да би за то била довољна минимална језичка стандардизације која би утврдила начин писања, али би очувала дијалекатску разноликост етничког језика.

(7) Осим значајног доприноса науци, ово истраживање има и практичну примену јер критичко тумачење језичких идеологија чланова групе *Ladinokomunita* може да пружи научну подршку која је потребна језичким стручњацима и језичким планерима заинтересованим за ревитализацију јеврејско-шпанског језика. Научно испитивање идеологија и ставова према језику самих говорника представља данас важан корак у језичком планирању и очувању угрожених језика. У тренутку када се најављује оснивање Академије за јеврејско-шпански језик, *Ladinokomunita* добија још више на значају, јер може да омогући да ова институција ступи у директан контакт са самим говорницима и заједно са њима ради на очувању сефардског етничког језика.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња Неда Понс је у свом докторском раду обрадила значајну интердисциплинарну тему. Резултате свог истраживања протумачила је зрело и систематично дајући оригиналан и значајан допринос науци и служећи се негованим академским језиком и стилем. Показала је високо развијене способности формулисања стечених знања и формирања јасних закључака.

IX ПРЕДЛОГ

Комисија препознаје вредност савесног и детаљног истраживања које је Неда Понс спровела у свом докторском раду. Будући да је кандидаткиња изнела резултате вредне и за науку и за ваннаучну праксу, комисија са задовољством предлаже Већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да рукопис под насловом **Етнојезички идентитет сефардске заједнице на интернету** прихвати као докторску дисертацију која испуњава услове предвиђене законом, а да кандидаткињу Неду Понс позове на усмену одбрану.

У Београду, 17. маја 2019.

Комисија:

др Ивана Вучина Симовић, ванр. проф.

др Јелена Филиповић, ред. проф.

др Јелена Ердељан, ванр. проф.